

DESPRE DOUĂ SCEPTRE DE PIATRĂ DESCOPERITE ÎN SUD-ESTUL MOLDOVEI

DE

M. BRUDIU

Pe teritoriul satului Obîrșeni, comuna Vinderei, județul Vaslui, au fost descoperite în anul 1972, cu ocazia lucrărilor agricole, două sceptre de piatră. Locuitorul Vasile Vlăcoschi a găsit aceste sceptre împreună cu un vîrf de săgeată lucrată pe lamă și un topor șlefuit în stare uzată. Făcînd o cercetare la locul descoperirii, am constatat că toate aceste piese litice au fost găsite într-o locuință dintr-o așezare aparținînd culturii Cucuteni. Lucrările agricole au scos la suprafață o mare cantitate de lipitură calcinată și fragmente ceramice, împreună cu piesele de piatră amintite. Cercetînd terenul din jur, am constatat existența mai multor complexe similare, în care materialele arheologice au fost scoase la suprafața solului.

Locuința în care au fost găsite sceptrele se află în partea de nord a așezării, în timp ce alte locuințe sînt situate spre sud, unde panta dealului este mai înclinată, iar solul holocenic a suferit un intens proces de denu-dare.

Datorită faptului că la suprafața terenului se află o mare cantitate de material arheologic, am avut posibilitatea să adun pentru documentare fragmente ceramice caracteristice, precum și alte piese litice, ca topoare din piatră șlefuită, gratoare și lame. Trebuie să menționăm că fragmentele ceramice cu pictură păstrată sînt extrem de rare. Abia după ce am cercetat în repetate rînduri suprafața acestei așezări, am reușit să găsim cîteva fragmente ceramice pictate.

Așezarea cucuteniană¹ este situată pe capătul sudic al interfluviului dintre valea Drăghia și Valea Lupaița, locul fiind numit „Stuhărie”. În apropiere, la baza versantului de vest, se află un izvor cu debit mare de apă.

În legătură cu materialele arheologice din această așezare, menționăm că fragmentele ceramice provin de la vase cu buza dreaptă și corpul sferoidal, vase de provizie ornamentate cu decor format din briu alveolat, fragmente de linguri de lut și capace. Torțile sînt de tipul carenat sau ușor reliefat și perforate. Se întîlnesc și proeminențe sub formă de butoni plați, uneori perforate. Fragmentele ceramice cu pictură au fost găsite în locuin-

¹ Corneliu C. Mateescu, în *Raport asupra activității științifice a Muzeului național de antichități în anii 1942—1943*, București, 1946, p. 54. Autorul menționează că „o a doua așezare (de pe teritoriul localității Obîrșeni, n.n.) de la punctul zis Drăghia a dat pe lîngă ceramică pictată și lucruri mai tirzii”. Credem că autorul se referă la o altă așezare cucuteniană situată pe versantul vestic al văii Drăghia, la punctul Budăii Burlacului. Tot acolo, dar pe versantul estic, se găsesc materiale arheologice mai tirzii.

tele din cuprinsul acestei așezări și provin fie de la buze (fig. 1/1, 4), fie de la pereții vaselor (fig. 1/6). Pictura a fost realizată în trei culori : alb, roșu și brun, uneori brun închis. Unul din fragmente (fig. 1/4) provine

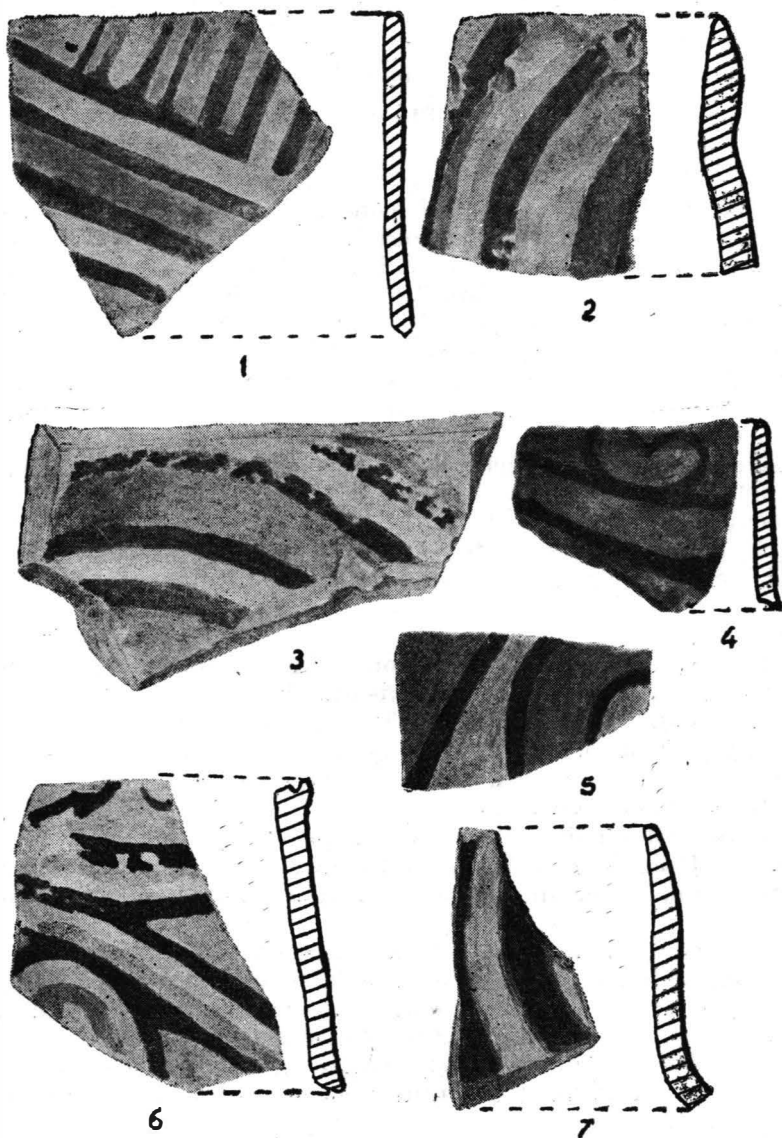

Fig. 1. Ceramică din așezări neolitice aparținând culturii Cucuteni faza A₃ din sud-estul Moldovei : 1, 4, 6 Obișșeni-Stuhărie ; 2, 3 Obișșeni-Budăiul Burlacului ; 5 Mălușteni-Recea.

de la un vas care a suferit o ardere secundară. Decorul este sub formă de benzi înguste, motivele fiind obișnuitele spirale și meandre. Lipsește decorul incizat.

Tipurile de vase care pot fi deduse din fragmentele ceramice descoperite ca și decorul în bandă îngustă în trei culori ne determină să încadrăm așezarea în faza A₃ a culturii Cucuteni. Menționăm în mod special că în cuprinsul așezării, în afară de materialele arheologice specifice acestei faze a culturii Cucuteni, nu se mai găsesc altele, mai vechi sau mai noi.

Topoarele de piatră sînt lucrate din roci diferite ca gresia fină, marna și silexul. Se întîlnesc topoare neșlefuite sau șlefuite numai pe cele

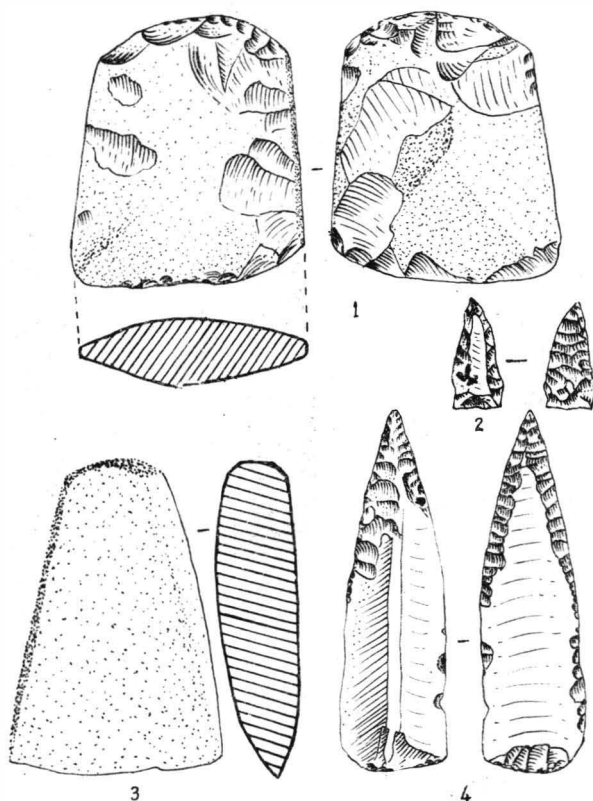

Fig. 2. 1,3 piese litice găsite în aceeași locuință cu sceptrele ;
2, 4 piese litice găsite în cuprinsul așezării.

două fețe nu și pe laturi. În secțiune sînt de obicei dreptunghiulare și numai rareori lentiliforme. Topoarele degradate prin utilizare au fost folosite ca percutoare (fig. 2/1).

S-au găsit și două vîrfuri de săgeți lucrate bifacial, pe lame, cu ajutorul retușelor plate (fig. 2/2, 4). Vîrful de săgeată (fig. 2/4) găsit în aceeași locuință cu sceptrele este lucrat dintr-un silex de culoare vișinie-roșcată.

Au mai fost găsite gratoare pe capăt de lame sau pe așchii. Lamele au retușe de prelucrare pe ambele laturi sau numai pe una, uneori avînd și luciu de folosință.

1. Unul dintre sceptrele descoperite la Obîrșeni (nr. 1) este asemănător cu cel descoperit la Vaja, jud. Harghita. Are o înfățișare zveltă — lungimea

12,6 cm, lăţimea 3,3 cm. Suprafaţa piesei prezintă tot două registre : cel superior are suprafaţa mai aspră şi, lateral, o proeminenţă mai înaltă ; cel inferior este octogonal în secţiune şi are suprafaţa lustruită. Cele două feţe sînt ornamentate cu cîte o creastă în relief în formă de U, care spre bază este întretăiată de o alta, tot în relief ; aceasta înconjură piesa ca un inel. În zona registrului inferior sceptorul este octogonal în secţiune (fig. 3/1 şi fig. 4/1). Piesa a fost lucrată din granit, rocă magmatică intrusivă

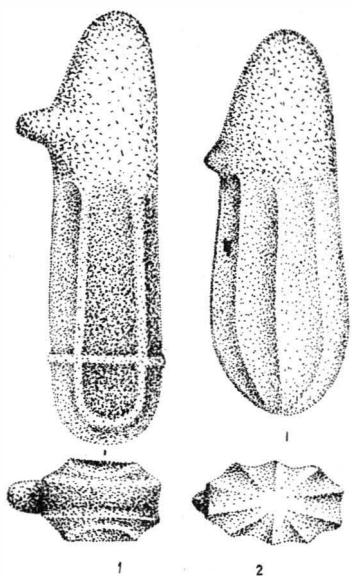

Fig. 3. Obișneni-Stuhărie. 1, 2 sceptre de piatră.

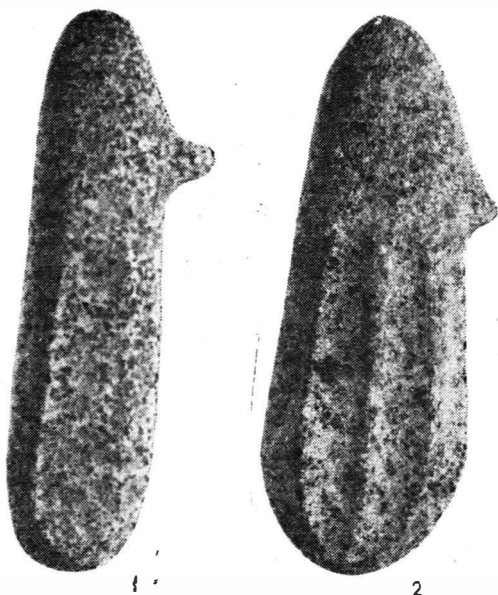

Fig. 4. Obișneni-Stuhărie. Sceptre de piatră (foto).

în care predomină cuarţ, feldspaţi amfiboli cu o structură holocristalină şi o textură masivă². Greutatea piesei este de 172 g.

2. Celălalt sceptru (nr. 2) găsit la Obișneni are unele asemănări cu cel de la Vaja, jud. Harghita, şi anume prezintă tot două registre şi o proeminenţă laterală, dar se deosebeşte în privinţa ornamentului şi a secţiunii. Forma piesei este cvasiovoidală, fiind înaltă de 11,2 cm şi lată de 4,5 cm. Registrul superior are suprafaţa aspră, în timp ce registrul inferior este ornamentat cu ajutorul a zece caneluri, care încep sub proeminenţa laterală şi se desfăşoară de-a lungul axului piesei, avînd spre bază o direcţie convergentă. Suprafaţa canelată este lustruită (fig. 3/2 şi fig. 4/2). Piesa a fost lucrată dintr-un granit cu însușiri asemănătoare celui folosit la sceptrul anterior. Greutatea piesei este de 192 g.

3. În literatura arheologică de la noi, sceptrele de piatră, îndeosebi cele în formă de cap de cal, s-au bucurat de o atenție deosebită din partea specialiștilor, dar sceptrele de tipul celor în discuție descoperite la Obișneni

² Determinările petrografice au fost făcute de conf. dr. Marin Pelin și Al. Sagatovici, șef de lucrări de la Facultatea de geologie-geografie a Universității din București, cărora le aducem mulțumiri și pe această cale.

au fost mai puțin luate în seamă³, poate și pentru faptul că pînă acum, în țara noastră, se cunoștea doar unul singur, descoperit la Vaja, în Ciuc, jud. Harghita, cu mai bine de un secol în urmă, de către locuitorul Bella Dems, cu prilejul unei vînători⁴.

Piesa a fost publicată de Vladimir Dumitrescu și are următoarele dimensiuni: lungime 12,7 cm, lățime 4 cm, grosime 1,95 cm⁵, greutatea 172 g. Este lucrată din granit verzui cenușiu-închis cu puncte albe⁶.

După cum se poate observa din desenul piesei (fig. 5), suprafața exterioră este împărțită în două registre: partea superioară este nelustruită, avînd lateral o proeminență și secțiunea ovală, partea inferioară are capătul rotunjit, iar suprafața lustruită și ornamentată cu o creastă în relief în formă de U, paralelă cu marginile piesei. Spre bază, pe una din laturi, piesa a fost știrbită; registrul superior este mai îngust decît cel inferior.

În afară de cele trei sceptre de acest tip, cunoscute acum în România, mai cunoaștem patru, descoperite în nordul Caucazului, mai exact în stepa calmucă.

4. Încă din perioada interbelică a fost descoperit un sceptru asemănător la Ordjonikidze (nordul Caucazului), care astăzi se află la Budapesta⁷. Această piesă este mai masivă și foarte apropiată ca formă de sceptrul nr. 2 de la Obîrșeni.

5. Recent, prof. Vladimir Dumitrescu ne-a informat că a văzut la Institutul de arheologie din Moscova încă un exemplar descoperit de I. V. Sinițin în curganul 27 (mormîntul 1) de la Arhora (în stepa calmucă). Piesa are 14 cm lungime, prezintă lateral o proeminență și este ornamentată cu același motiv ca sceptrele nr. 2 de la Obîrșeni și Ordjonikidze⁸.

6. Tot prof. Vladimir Dumitrescu ne-a informat despre existența unui alt sceptru, nepublicat, care se păstrează la muzeul din Kuibîșev⁹.

7. Pe cursul mijlociu al Bugului, în așezarea de tip Sabatinovka, de lângă Berezivskaia, în cadrul unei locuințe de tip Cucuteni A (Tripolie

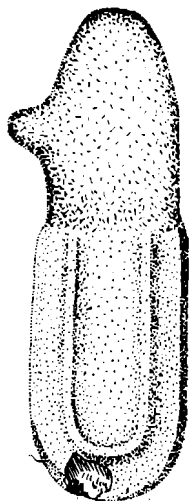

Fig. 5. Vaja. Sceptru de piatră (după desenul lui Iuliu Paul — Sibiu).

³ Vladimir Dumitrescu, Istros, 1, 1934, 2, p. 7, fig. 5; idem. *Îlăbășești. Monografie arheologică*, București, 1951, p. 544; idem, SCIV, 13, 1962, 1, p. 95—99.

⁴ După datele primite de la Iuliu Paul, cercetător la Muzeul Brukenthal din Sibiu, piesa a fost găsită în 1867 și a intrat în colecția muzeului în 1906. Aducem acum încă odată mulțumirile noastre colegului Iuliu Paul pentru datele oferite despre acest sceptru.

⁵ Vladimir Dumitrescu, Istros, 1, 1934, 2, p. 7—8.

⁶ Informații de la Iuliu Paul.

⁷ S. Gallus și T. Horwath, *Un peuple cavalier préscythique en Hongrie*, Diss Pann, seria a II-a, 1939, 9, pl. 75, p. 65—66. Autorii datează acest sceptru în epoca Hallstatt-ului, părere combătută ulterior de Vladimir Dumitrescu (*Îlăbășești*, p. 544). Totodată mai este combătută teoria potrivit căreia acest tip de sceptru reprezintă tot capete de cai, extrem de stilizate

⁸ Apud N. I. Merpert, KS, 105, 1965, p. 15 și n. 36.

⁹ Exprimăm încă odată aici mulțumirile noastre prof. Vladimir Dumitrescu, care a avut amabilitatea să ne dea aceste informații. Vezi și N. I. Merpert, *op. cit.*, p. 16 și n. 37.

B 1, după T. Passek), a fost găsit un alt sceptru, care este ornamentat cu linii incizate și care are proeminența laterală situată la mijlocul piesei ¹⁰.

După cum arătam și mai înainte, sceptrele de piatră au reținut atenția arheologilor noștri în repetate rânduri. Datorită faptului că numărul sceptrelor descoperite a crescut, se poate constata acum cu ușurință existența a două categorii: 1) sceptre de aspect zoomorf, reprezentînd un cap de cal și 2) sceptre de un aspect deosebit (tipul Vaja), al căror număr a crescut în prezent la șapte.

Această a doua categorie cuprinde două tipuri:

a) Un tip se prezintă ca o bară plată avînd suprafața lucrată în două feluri: aspră (registrul superior) și lustruită (registrul inferior). Suprafața registrului inferior este ornamentată cu o creastă în relief în formă de U, uneori barată spre partea inferioară. Tot în această categorie mai putem include și sceptrul de la Berizivska, care are o formă mai rudimentară.

b) Un alt tip de sceptru are forma ovoidală, cu suprafața lucrată în același mod ca și la categoria anterioară. Acest tip este cunoscut pînă în prezent numai la Obîrșeni (nr. 1).

După ipoteza lui V. M. Danilenko ¹¹ sceptrele din a doua categorie ar trebui considerate ca reprezentînd tot capete de cai. Autorul menționat justifică afirmația sa pe baza ornamentului de pe unele sceptre din această categorie, ca cele de la Ordjonikidze, cel din muzeul de la Kuibișev și cel de la Arhora, la care se mai poate adăuga acum sceptrul nr. 1 de la Obîrșeni. Ornamentul în discuție este în formă de U întretăiat spre bază de o altă creastă în relief (fig. 3/1) și ar reprezenta botul calului. După autorul citat acest lucru ar rezulta după cele trei linii incizate de pe sceptrul în formă de cap de cal de la Sălcuța.

Noi considerăm că trebuie avute în vedere trei fapte esențiale care deosebesc cele două categorii de sceptre, cele în formă de cap de cal și cele de tip Vaja și anume: lipsa unei înrudiri morfologice între formele acestora și, mai ales, natura ornamentului; în al doilea rînd, faptul că la Obîrșeni a apărut o variantă a tipului Vaja, care are formă ovoidală și este ornamentată cu caneluri, ne determină să ne îndepărtăm de explicația dată de V. M. Danilenko. În sfîrșit, un al treilea element care ne face să ne îndoim de explicația amintită mai sus este și contemporaneitatea celor două categorii de sceptre. Cum se poate explica reprezentarea capului de cal în două maniere, una mai puțin stilizată, iar a doua stilizată atît de abstract, încît nu se mai poate recunoaște figura calului?

Documentația arheologică a lui V. M. Danilenko privind domesticirea calului o luăm și noi în considerație, dar numai pentru sceptrele cu caracter zoomorf.

În legătură cu popularea zonei din sud-estul Moldovei în această perioadă, credem utile cîteva indicații, bazîndu-ne pe cercetările periegetice și pe săpăturile arheologice din ultimele decenii.

¹⁰ V. M. Danilenko, *Arheologija Kiev*, 6, 1972, p. 7, fig. 2/4.

¹¹ *Ibidem*, p. 8.

În zona situată în partea de nord-est a județului Galați și în cea de sud-est a județului Vaslui se cunosc astăzi următoarele așezări cucuteniene din faza A_3 (fig. 6) :

1. *Berești* (jud. Galați) punctul „Bîzanu”. Stațiunea ¹² a fost cercetată perieghetic de M. Petrescu-Dîmbovița. I. T. Dragomir, în urma săpăturilor arheologice din 1960, descoperă locuirea neolitică Cucuteni A_3 ¹³.

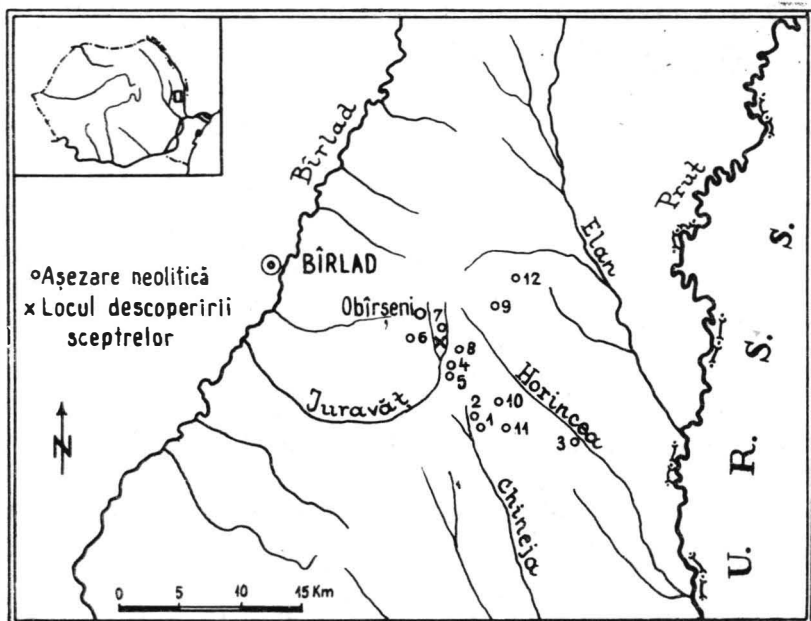

Fig. 6. Hartă cu așezările neolitice de tip Cucuteni faza A_3 din sud-estul Moldovei: 1 Berești-Bîzanul; 2 Berești — Dealul Bulgarului; 3 Gănești; 4 Pleșa — Pe Livadă; 5 Pleșa — La Botează; 6 Obîrșeni-Cetățuia; 7 Obîrșeni — Budăiul Burlacului; 8 Obîrșeni — Stuhărie; 9 Mălușteni — Recea; 10 Aldești; 11 Puricani; 12 Bîrlălești.

2. *Berești-Dealul Bulgarului* ¹⁴. Așezarea de aici a fost distrusă cu ocazia plantării viței de vie.

3. *Gănești*, com. Cavadinești (jud. Galați), la punctul „Rîpa Stejarului” ¹⁵, este o așezare situată pe un promontoriu în vatra satului.

4. *Pleșa*, com. Berești-Meria (jud. Galați). La punctul „Pe Livadă”, o așezare situată în partea de vest a satului ¹⁶.

5. *Pleșa*, com. Berești-Meria, „La Botează”, așezare Cucuteni situată la nord-vest de sat ¹⁷.

¹² M. Petrescu-Dîmbovița, *Dacia*, 7—8, 1937—1940, p. 435—436.

¹³ I. T. Dragomir, *Danubius*, 1, 1967, p. 41—46.

¹⁴ *Ibidem*, p. 48—49.

¹⁵ M. Brudiu, *Materiale*, 9, 1970, p. 523, nr. 19.

¹⁶ M. Brudiu și M. Sandu, *RevMuz*, 6, 1969, 3, p. 261.

¹⁷ *Ibidem*.

6. *Obîrșeni*, com. Vinderei (jud. Vaslui), la punctul „Cetățuia”, situat la vest de această localitate, se găsește o puternică așezare fortificată cu șanț și val¹⁸.

7. *Obîrșeni*, com. Vinderei, la punctul „Budăiul Burlacului”, situat pe valea Drăghia (fig. 1/2, 3)¹⁹.

8. *Obîrșeni*, com. Vinderei, la punctul „Botul Chiscului” de la „Stuhărie”, așezarea în care au fost descoperite sceptrele (fig. 1/1, 4, 6).

9. *Mălușteni* (jud. Vaslui), la punctul „Recea”²⁰, așezare (fig. 1/5, 7), distrusă cu ocazia plantării viei C.A.P.

10. *Aldești*, com. Berești-Meria, jud. Galați, la locul numit „Între piraie”²¹.

11. *Puricani*, com. Berești-Meria, jud. Galați, în grădina școlii generale.

12. *Bîrlălești*, com. Epureni (jud. Vaslui). Așezare la punctul „Ciomaga”²².

Cu privire la modul de folosire al acestor sceptre, după cum s-a arătat încă mai de mult²³, se poate spune că piesa era prinsă la capătul unei tije de lemn, acolo unde se găsește și proeminența laterală, care ajută la o fixare mai eficace.

Prezența acestei categorii de sceptre într-o locuință cucuteniană din faza A₃ de la Obîrșeni arată că apariția lor la vest de Prut a avut loc într-o vreme când apăruseră sceptrele în formă de cap de cal la Fedeleșeni (faza A₄), cele de la Sălcuța și Casimcea, precum și cele de la sud de Dunăre din Iugoslavia și Bulgaria²⁴.

Descoperirile din ultimele două decenii au permis prof. Vladimir Dumitrescu să afirme că sceptrele de piatră, atât cele în formă de cap de cal, cât și cele de tipul în discuție²⁵, pot fi asociate cu un alt element cultural, tot atât de străin mediului cultural cucutenian autohton, și anume ceramica denumită impropriu de tipul Cucuteni C.²⁶ În stadiul cercetărilor de acum două decenii, când ceramica de tip C nu era cunoscută decât în așezările culturii Cucuteni din fazele A-B și B, această atribuire părea puțin plauzibilă, deoarece sceptrul de la Fedeleșeni apăruse într-o așezare anterioară (A₄).

În schimb, în ultimii ani, în urma descoperirilor de la Drăgușeni — Botoșani²⁷ și Berești²⁸ (jud. Galați), ceramica de tip Cucuteni C a fost întâlnită și în mediul cultural al fazei A₃.

¹⁸ Corneliu C. Mateescu, *op. cit.*, p. 54; M. Brudiu, *Materiale*, 9, 1970, p. 523.

¹⁹ Corneliu C. Mateescu, *op. cit.*, p. 54.

²⁰ N. Zaharia, M. Petrescu-Dimbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova de la paleolitic pînă în secolul al XVIII-lea*, București, 1970, p. 349, c.

²¹ M. Brudiu, *Materiale*, 9, 1970, p. 527, nr. 17.

²² R. Vulpe, *SCIV*, 7, 1956, 1—2, p. 69.

²³ Vladimir Dumitrescu, *Istros*, 1, 1934, 2, p. 7—8.

²⁴ Vezi cea mai recentă discuție la Vladimir Dumitrescu, *Pontica*, 5, 1972, p. 45—51.

²⁵ Acest tip de sceptru a fost socotit într-o vreme de Vladimir Dumitrescu ca avînd formă de topor stilizat.

²⁶ Vladimir Dumitrescu, *SCIV*, 6, 1955, 3—4, p. 933. Pentru ceramica de tip Cucuteni C: I. Nestor, *SCIV*, 10, 1959, 2, p. 247—260.

²⁷ Vladimir Dumitrescu, *Pontica*, 5, 1972, p. 47—49; Eugen Comșa, *Balcanica*, 3, 1972, p. 65.

²⁸ Descoperire făcută în 1967 de I. T. Dragomir de la Muzeul județean de istorie Galați. Materialul este inedit. Mulțumim descoperitorului și pe această cale pentru informație.

Dacă avem în vedere intensă locuire din această fază în sud-estul Moldovei, așa după cum am arătat mai sus (vezi harta de la fig. 6), rezultă că relațiile locuitorilor de aici cu grupurile umane din zonele nord-pontice și nord-caucaziene, unde se întâlnesc astfel de sceptre, erau destul de frecvente. Sceptrele de la Obîrșeni confirmă afirmația recentă că aceste relații devin în această vreme mai intense, în zona de sud-est a țării noastre ²⁹.

Desigur că semnificația de ordin social pe care o aveau ambele categorii de sceptre pentru triburile nord-pontice nu a putut fi însoțită de populația cucuteniană, fapt dovedit prin raritatea lor, precum și prin lipsa unor imitații locale. Explicația ar fi deosebirea privind structura social-economică, respectiv ideologică, a populațiilor răsăritene în raport cu aceea a populațiilor cu care acestea au venit în contact. Însuși faptul că la Obîrșeni s-au găsit două sceptre în aceeași locuință — știind că o asemenea piesă avea un caracter „nominal”, reprezentînd astfel un atribut cu o valoare intrinsecă, neputînd fi doi posesori de sceptre în aceeași așezare — este o dovadă că piesele în discuție au ajuns, probabil, în posesia autohtonilor, fără a le prelua cu valențele lor simbolice.

Prin urmare, rezultă că elementul demografic original din stepele nord-pontice, care colporta aceste lucruri, era numeric redus și nu a avut capacitatea necesară pentru a determina o influență în structura unei culturi atît de robuste cum a fost cultura Cucuteni.

Trebuie să mai facem o observație în legătură cu aria de răspîndire a ceramicii de tip Cucuteni C și cu aceea a sceptrelor din piatră, anume că prima este cunoscută numai în Moldova, iar sceptrele ocupă, spre vest, o zonă mult mai largă: Cîmpia Română, Dobrogea, Bulgaria ³⁰ și Iugoslavia ³¹.

Pe de altă parte, s-a constatat că ceramica de tipul Cucuteni C se întâlnește într-o cantitate mai mare în zonele estice ale ariei de răspîndire a culturii Cucuteni-Tripolie ³², decît în cele vestice.

Rămîne de văzut dacă totuși cele două categorii de sceptre, care aparțin curganilor din faza veche ³³ a dezvoltării acestora, reprezintă două momente deosebite ale pătrunderii lor spre vest, sau aparțin unor subgrupe ale aceleiași etnii nord-caucaziene.

DEUX SCEPTRES DE PIERRE DÉCOUVERTS DANS LE SUD-EST DE LA MOLDAVIE

RÉSUMÉ

L'auteur publie deux sceptres de pierre trouvés récemment dans le sud-est de la Moldavie, à Obîrșeni (com. Vinderei, dépt de Vaslui). Les deux exemplaires ont été découverts dans une habitation néolithique de

²⁹ Eugen Comșa, *op. cit.*, p. 66.

³⁰ Apud Vladimir Dumitrescu, *Pontica*, 5, 1972, p. 45.

³¹ Idem, *SCIV*, 13, 1962, 1, p. 95—99.

³² I. Nestor, *op. cit.*, p. 254.

³³ Vladimir Dumitrescu, *Pontica*, 5, 1972, p. 49.

la culture Cucuteni, phase A₃¹. Suivant les précisions de l'auteur, l'endroit ne présente pas d'autres vestiges archéologiques antérieurs ou postérieurs à ceux attribués à la culture Cucuteni, phase A₃.

Les sceptres d'Obîrşeni sont chacun d'un type différent. L'un (n° 1 ; fig. 3/1 et 4/1) est analogue à celui qu'on a trouvé à Vaja, aussi l'auteur suggère que ce type de sceptres soit appelé le type Vaja. De même que chez le deuxième exemplaire, la superficie de cette pièce est divisée en deux registres, mais l'élément décoratif du registre inférieur est différent de celui de la seconde pièce. Cette dernière (n° 2 ; fig. 3/2 et 4/2) est de forme ovoïde, à la section ovale. Sa superficie en deux registres a été traitée de deux manières : alors que le registre supérieur présente un aspect rugueux, le registre inférieur est poli et orné de cannelures ; le registre supérieur comporte en outre une protubérance latérale. Les deux pièces sont en granit¹⁷.

En plus des sceptres de type Vaja trouvés en Roumanie, quatre autres exemplaires sont connus à l'heure actuelle, découverts dans la steppe kalmouke (au nord du Caucase) (fig. 5) ; il y a l'exemplaire trouvé à Ordjonikidze, celui d'Arkhorâ Kourgan⁸, un troisième conservé au Musée de Kouibychev⁹ et un autre mis au jour dans l'agglomération de type Sabatinovka à proximité de Berezivskaïa, à l'intérieur d'une habitation Tripolje B₁ (Cucuteni A)¹⁰.

Partant de ces découvertes, l'auteur jette un regard d'ensemble sur les sceptres en pierre découverts dans l'espace balkano-carpatique, essayant d'en ébaucher la classification. Il distingue deux catégories : 1) celle des sceptres zoomorphes, en forme de tête de cheval et 2) celle des sceptres proprement dits. Cette dernière catégorie pourrait comporter deux variantes (fig. 3/1, 2) illustrées par les deux pièces d'Obîrşeni. L'auteur n'est pas d'accord avec le point de vue de V. M. Danilenko¹¹, qui pense que les sceptres de type Vaja reproduisent eux aussi des têtes de cheval, mais d'un schématisme plus accusé ; en effet, les cannelures qui ornent le sceptre n° 2 d'Obîrşeni ne sauraient s'associer aucunement avec l'image d'une tête de cheval.

Ensuite, l'auteur examine la densité des agglomérations néolithiques du sud-est de la Moldavie au cours de cette phase¹²⁻²² pendant laquelle on constate l'intensification des rapports entre les habitants de cette région et ceux de la zone nord-pontique.

Se fondant sur le fait que les deux sceptres d'Obîrşeni ont été trouvés dans une habitation néolithique de la culture Cucuteni, phase A₃, ainsi que sur la découverte, ces dernières années, d'une céramique de type Cucuteni C dans des sites de la phase Cucuteni A — à Drăguşeni et Bereşti (dépt de Galaţi) — l'auteur rallie une hypothèse plus ancienne²³⁻²⁶ qui attribue lesdits sceptres et la céramique de type C à un seul et même élément ethnique peuplant l'espace nord-pontique et nord-caucasien. La présence de telles pièces dans les milieux cucuténiens s'explique selon toute probabilité par les relations d'échanges, mais l'usage des sceptres n'a pas été adopté par la population néolithique autochtone.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Céramique des agglomérations néolithiques appartenant à la culture Cucuteni phase A₃ du sud-est de la Moldavie : 1, 4, 6 Obîrşeni — Stuhărie ; 2, 3 Obîrşeni — Budăiul Burlacului ; 5 Măluştteni — Recea.

Fig. 2. 1, 3 pièces lithiques trouvées dans la même habitation néolithique que les sceptres ; 2, 4 pièces lithiques du reste de l'agglomération.

Fig. 3. Obîrşeni — Stuhărie. 1, 2 sceptres de pierre.

Fig. 4. Obîrşeni — Stuhărie. Photos des sceptres de pierre.

Fig. 5. Vaja. Sceptre de pierre (d'après le dessin de Iuliu Paul, Sibiu).

Fig. 6. La carte du peuplement néolithique de type Cucuteni phase A₃ dans le sud-est de la Moldavie : 1 Bereşti — Bîzanul ; 2 Bereşti — Dealul Bulgarului ; 3 Găneşti ; 4 Pleşa — Pe Livadă ; 5 Pleşa — La Botează ; 6 Obîrşeni — Cetăţuia ; 7 Obîrşeni — Budăiul Burlacului ; 8 Obîrşeni — Stuhărie ; 9 Măluştteni — Recea ; 10 Aldeşti ; 11 Puricani ; 12 Bîrlăleşti.